

Η εύκολη κριτική στην τηλεόραση είναι η δύσκολη κριτική στον Τύπο

Ζαπίσματα

Του Σπύρου Α. Μοσχονά*

Πολύ συχνά, σχεδόν καθημερινά, ασκείται στην τηλεόραση ένα είδος εύκολης κριτικής, σύμφωνα με την οποία η τηλεόραση είναι απλά ένα χαζοκούτι.

Όλες οι μεγάλες εφημερίδες έχουν καθιερώσει στήλες που ειδικεύονται σ' αυτή την κριτική. Οι σχετικές στήλες θα μπορούσαν να ονομάζονται «Ζαπίσματα», από τον τρόπο παράθεσης των κριτικών σχολίων, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο γίνεται η έρευνα των τηλεοπτικών εκπομπών. Αλλά και μη εντεταλμένοι επιφυλλιογράφοι επωμίζονται προθύμως μια περιστασιακή επί παντός κριτική στην τηλεόραση.

Οι προϋποθέσεις της εύκολης κριτικής είναι εξίσου εύκολες. Η πρώτη συνθήκη είναι «υλική» μάλλον παρά συμβολική: η κριτική ασκείται από ένα απειλούμενο μέσο, τον Τύπο, σε ένα μέσο που κυριάρχησε, την τηλεόραση. Στην κριτική της τηλεόρασης από τον Τύπο λανθάνει ένα παιχνίδι χαμένης εξουσίας.

Άλλωστε, οι συμβολικοί όροι με τους οποίους ασκείται η κριτική προϋποθέτουν ακριβώς τη διάκριση ενός «χαμηλού» από ένα «υψηλό» μέσο. Η κριτική προέρχεται από μέσο που θεωρεί εαυτόν ανώτερο – με όλη την ευλογοφάνεια αυτής της προϋπόθεσης. Επιπλέον, η διάκριση «χαμηλού»-«υψηλού» μέσου αντιστοιχεί στην ύποπτη διάκριση «χαμηλής»-«υψηλής» κουλτούρας.

Ας μην παραβλέψουμε μία ακόμη προϋπόθεση. Ότι η κριτική στην τηλεόραση, ακριβώς χάρη στην επαναληψιμότητά της, είναι τόσο κοινότοπη όσο τουλάχιστον αυτό που κατακρίνει. Μία από τις κοινοτοπίες της είναι ότι η τηλεόραση, ό,τι και να δείχνει, δείχνει εντέλει ένα πράγμα, έναν τρόπο ζωής, ένα ήθος – το ήθος των ανθρώπων που καταναλώνουν αντί να αξιοποιούν τον ελεύθερο χρόνο τους. Μία ακόμη κοινοτοπία είναι ότι το «κακό» πουλάει περισσότερο από το «καλό» – αντιστρόφως ανάλογες, πράγματι, οι ακροαματικότητες των καναλιών και οι κυκλοφορίες των φύλλων. Κοινότοπη – νευρωσική δηλαδή – είναι και η φοβία ότι η υψηλή κουλτούρα κινδυνεύει να μολυνθεί από τη χαμηλή – το λίγο από το πολύ.

Αντί να ελέγξουμε τις ψυχαναγκαστικές προϋποθέσεις τέτοιων κοινοτοπιών, που υποτιμούν τον ενημερωτικό και παιδευτικό ρόλο της τηλεόρασης, θα ήταν χρησιμότερο να τις στρέψουμε, τρόπον τινά, στον εαυτό τους για να δούμε τι θα απέφεραν σε μια υποθετική κριτική προς τον ίδιο τον Τύπο. Ίσως διαπιστώναμε τότε ότι η εύκολη κριτική στην τηλεόραση είναι η δύσκολη κριτική στον Τύπο.

Σ' ένα τέτοιο «αναστοχαστικό» εγχείρημα, θα μπορούσαμε ν' αναλογιστούμε, πρώτα πρώτα, γιατί ο παραπανίσιος έντυπος κριτικός λόγος δεν ξοδεύεται στο ίδιο το μέσο απ' όπου εκπορεύεται; Γιατί σπανίζουν στις εφημερίδες οι στήλες ανοιχτού διαλόγου, διεξοδικής επιχειρηματολογίας και τεκμηριωμένης καταγγελίας – αντί νυγμών και πνιγμών; Γιατί σπανίζουν στις εφημερίδες οι στήλες κριτικής των εφημερίδων; Μήπως ένας τέτοιος τύπος κριτικής θα παραβίαζε το άρρητο consensus του Τύπου,

που, για να συντηρείται, έχει ανάγκη από έναν εξωτερικό εχθρό, ένα άλλοθι, την τηλεόραση;

Ή μήπως οι εφημερίδες, ειδικά αυτό το μεγάλο ποσό που αθροίζεται κάθε Κυριακή, δεν έχουν σαβούρα; Ας μην υποτιμάμε αυτό που ο αναγνώστης ξέρει. Που ξέρει να πετάει, περιορίζοντας όσα του προσφέρονται στην πραγματική τους αξία, γύρω στο ένα ευρώ, και σε όσα, βεβαίως, πραγματικά τον ενδιαφέρουν. Κυρίως, ας μην υποτιμήσουμε το γεγονός ότι ο αναγνώστης διαβάζει εφημερίδα με τον τρόπο ακριβώς που οι περισσότεροι βλέπουμε τηλεόραση: με ζαπίσματα.

Όσο για το ζήτημα των πολλαπλών εξαρτήσεων και διαπλοκών του Τύπου, ας περιοριστούμε στα «υψηλά» θέματα, όπως ο Τύπος τα εννοεί, κι ας αναρωτηθούμε – αλλά ας αναρωτηθούμε μόνο – μέσα από ποιες και πόσες εξαρτήσεις, διευκολύνσεις και παρεΐστικα κανακέματα, παρά τις μεγαλοστομίες, προσεγγίζει ο Τύπος τα μεγάλα, τα υψηλά θέματα του πολιτισμού.

* Ο Σπ. Μοσχονάς είναι λέκτορας γλωσσολογίας στο Τμήμα Ε.Μ.Μ.Ε. του Πανεπιστημίου Αθηνών.